

Afgørelser ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

DANMARKS
MENNESKERETLIGE
FORPLIGTELSE

Afgørelser ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

Siden 1954 har du som dansk borger kunne klage til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, hvis du mener, at den danske stat krænker dine menneskerettigheder.

På næste side kan du læse om to danske sager, som har været behandlet ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.

Fra klage til afgørelse

Domstolen behandler sager, der handler om alt fra retten til at bære religiøs beklædning som lærer, til arbejderes ret til frit at vælge fagforening.

Man kan kun klage til domstolen, hvis man har været gennem hele retssystemet i hjemlandet, og hvis klagen vedrører menneskerettigheder, der er indeholdt i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Det tager domstolen mellem et og fem år at behandle en sag.

Jon-sagen

Danmark krænker menneskerettighederne, når Jon kan blive indespærret på en psykiatrisk afdeling, uden at han er syg, og uden at han har ret til at få afgørelsen bedømt af en domstol. Sådan lød klagen over den danske stat, da den såkaldte Jon-sag kom for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i 1988.

Danmark undgik med nød og næppe at få en dom for overtrædelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention i Jon-sagen. Kun ni af de seksten dommere stemte for frifindelse af Danmark, da sagen blev behandlet af Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg.

Det store mindretal af dommere mente, at Danmark havde overtrådt Konventionen, da Jon som tolvårig blev indlagt på en psykiatrisk afdeling mod sin vilje og uden mulighed for at få en domstol til at vurdere sin klage. Indlæggelsen var en krænkelse af hans ret til frihed og personlig sikkerhed, mente dommerne.

Men Danmark endte altså med at blive frikendt.

Indlagt mod sin vilje

Jon var tolv år gammel, da han i 1983 blev indlagt på Rigshospitalets børnepsykiatriske afdeling i fem en halv måned. Forinden havde han havde levet en omtumlet tilværelse. Hans forældre havde i mange år kæmpet om, hvem der skulle have forældremyndigheden over ham. Forældrene havde ikke været gift, og da de gik fra hinanden, blev det Jons mor, som fik forældremyndigheden. Da var Jon blevet to år. Med tiden blev Jons forhold til faren tættere, og da han var otte år, ville han ikke bo hos sin mor mere. Faren gik under jorden med sin søn, og det lykkedes dem at skjule sig for myndighederne og Jons mor i tre et halvt år. Da Jon blev fundet, blev han anbragt på Rigshospitalets børnepsykiatriske afdeling; det var hans mors ønske og var blevet anbefalet hende af blandt andet hospitalsafdelingens leder.

Syg - ikke syg

Ved Domstolen i Strasbourg var en af Jons klager over Danmark, at myndighederne fejlplacerede ham ved at anbringe ham på en psykiatrisk afdeling, når han ikke var psykisk syg. Modargumentet fra den danske stat var, at afdelingen netop var beregnet for børn, der som Jon havde psykiske problemer uden ligefrem at være psykotiske. Jon fik ikke medicinsk, men terapeutisk behandling, og den virkede efter hensigten. Han blev efterhånden mere rolig, udadvendt og spontan og bedre i stand til at udtrykke sine følelser. I slutningen af hospitalsopholdet begyndte han at gå i skole igen i sin gamle klasse. Den danske stat fastholdt, at Jon var indlagt for en psykisk uligevægt, der krævede behandling. Jon var indlagt for en neurose, og det er ikke en psykisk sygdom i juridisk forstand. Blandt andet derfor kunne han ikke påberåbe sig sindssygeloven, der giver ret til at lade en domstol bedømme, om en tvangsindlæggelse er berettiget. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol godtog, at indlæggelsen skete for at beskytte Jons helbred. De nordeuropæiske dommere, der var tilbøjelige til at frifinde Danmark, mens stemmerne for domfældelse kom fra Spanien, Frankrig, Grækenland, Belgien, Italien, Luxembourg og Island. De modstridende opfattelser af Jons indlæggelse kan man opfatte som et udtryk for, at der landene imellem er forskellige opfattelser af, hvad det vil sige at være indlagt til psykiatrisk behandling. I de danske behandlingstraditioner holdes begreberne psykisk syg og psykisk rask muligvis ikke helt så skarpt adskilt som i nogle sydeuropæiske lande.

Frihedsberøvelse

Jon klagede først og fremmest over, at han blev berøvet sin frihed i de fem en halv måned, han var indlagt. Døren til hospitalsafdelingen var låst, og han var under næsten konstant opsyn. Han skulle have speciel tilladelse, hver gang han ville ringe til nogen, modtage besøg eller forlade afdelingen alene. Til dette svarede de danske myndigheder, at Rigshospitalets børnepsykiatriske afdeling ikke adskiller sig særlig meget fra hospitalets andre børneafdelinger, hvad angår patienternes frihed. Afdelingens låste udgang kunne sammenlignes med den låste hoveddør i et almindeligt hjem. Dørens smæklås skulle forhindre de mindre børn i at løbe ud alene og fare vild, komme til skade eller genere patienterne på resten af hospitalet. Børnene kunne forlade afdelingen sammen med personalet og gå på legeplads, på museum, på biblioteket, i svømmehallen og så videre.

Jon forsøgte ikke at flygte fra afdelingen, selvom han ifølge hospitalet kunne have gjort det, hvis han ville. I løbet af de fem en halv måned, han var indlagt, fik han syv gange lov at besøge sin far. Faren sad varetægtsfængslet. Han var sigtet for at have bortført Jon i forbindelse med, at de gik under jorden. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol konkluderede, at Jon var anbragt i så åbne og hjemlige omgivelser som muligt. Dommerne fandt ikke, at Jon var blevet berøvet sin frihed på den måde, der er tænkt på i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Men et mindretal af dommerne mente, han havde ret i, at et barn kan opfatte en ufrivillig indlæggelse som en tvangsindlæggelse.

Børns rettigheder

Jon kunne ikke klage til en dansk domstol over indlæggelsen, fordi det var hans mor og ikke myndighederne, der havde taget beslutningen om at indlægge ham. Jons mor havde forældremyndigheden, og hun mente, at det var bedst, at Jon blev indlagt. Ved Domstolen blev Danmark anklaget for ikke at have grebet ind i Jons mors måde at udøve sin forældremyndighed på. De danske myndigheder burde have lyttet til Jons protester over indlæggelsen, eftersom han var tolv år og gammel nok til at forstå, hvad der foregik omkring ham. Domstolens flertal mente imidlertid ikke, at børn i elleve- tolv års alderen er i stand til at tage stilling til en indlæggelse. Dommerne besluttede at lade moderens forældremyndighed veje tungere end hensynet til Jons selvbestemmelsesret. Den danske stat blev derfor frikendt for sit medansvar for indlæggelsen. Jon-sagen rejser spørgsmål om, hvilke rettigheder børn har i forhold til staten og deres forældre. Sagen viser, hvordan to forskellige menneskerettigheder kan støde sammen. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol afvejede Konventionens artikel 5 og 8 i forhold til hinanden. På den ene side giver Konventionen alle, inklusive børn, ret til frihed og personlig sikkerhed (artikel 5). På den anden side betyder retten til familieliv, at forældre har en vis ret til at bestemme over deres børn (artikel 8). Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har ikke kompetence til at dømme enkeltpersoner for brud på menneskerettighederne. Dommerne kan fx ikke dømme forældre for misbrug af forældremyndigheden. Men Domstolen kan dømme en stat for ikke at have ført kontrol med, at forældremyndigheden bliver brugt i børnenes interesse. Hvis Jon havde vundet sin sag i Strasbourg, ville Danmark have været tvunget til at ændre sin lovgivning på området. Man måtte have givet børn som Jon mulighed for at klage til de danske domstole over forældrenes beslutninger.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol lod være med at trække en grænse for udøvelsen af forældremyndighed. Danmark blev frifundet af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, men dommerstemmerne ni mod syv gav stof til eftertanke. Sagen skabte debat i den danske offentlighed og satte spørgsmålstejn ved, om retsbeskyttelsen af børn er god nok. Et barn under tolv år er underlagt forældrenes myndighed, og har ifølge loven ikke ret til at gøre indsigelse, hvis forældrene bestemmer at, barnet skal anbringes uden for hjemmet. Er barnet over tolv år vil han eller hun i dag have ret til at udtale sig om sin egen situation, men vil ikke kunne modsætte sig forældrenes vilje. En ung som er fyldt femten år kan gratis få en advokat til at hjælpe sig, hvis han eller hun er uenig i sine forældres samtykke til anbringelse uden for hjemmet. Desuden har unge over femten år ret til at klage over myndighedernes afgørelser.

Kilde: Hansen, Lene, Ditte Goldsmith (2007): Danmark på anklagebænken. Institut for Menneskerettigheder. [Hent bogen gratis her](#)

Grønjakkesagen

"Danmark krænker ytringsfriheden, når jeg bliver dømt for racisme, fordi jeg lader tre racister tale igennem min mikrofon". Det mente journalist Jens Olaf Jersild, da han klagede til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol over sin dom i Danmark. Danmark fik i 1994 sin anden dom for at have overtrådt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Med dommerstemmerne tolv for og syv imod fastslog Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg, at den danske stat havde krænket artikel 10 i menneskerettighedskonventionen. Artikel 10 handler om den enkeltes ret til ytringsfrihed. Domstolen understregede, at pressen har en vigtig rolle som offentlig vagthund. Flertallet af dommerne mente, at det var i det danske samfunds interesse at få kendskab til en gruppe unge racisters holdninger og baggrund, og at der ikke var grund til at anklage Jens Olaf Jersild for at have haft til hensigt at udbrede racistiske synspunkter. For Jens Olaf Jersild og Dansk Journalistforbund var Grønjakkesagen principiel. Det var vigtigt at få en afgørelse på, hvorvidt journalister kan stilles til ansvar for de udtalelser, som interviewpersoner kommer med.

Interview med Grønjakkerne

Den 21. juli 1985 bragte Danmarks Radios tv-avis et indslag produceret af journalist Jens Olaf Jersild. Indslaget skildrede en gruppe unge mellem 16 og 23 år, som kaldte sig "Grønjakker". Navnet udsprang af deres påklædning: grønne nylon-pilotjakker fra militære overskudslagre. Grønjakkerne var kendt i deres kvarter på Østerbro, fordi de malede racistiske slagord og hagekors på murene, og ofte måtte politiet rykke ud til indbrud, chikanerier, voldsepisoder, våbenbeslaglæggelser og ildspåsættelser. Jens Olaf Jersild var blevet inspireret til at opsøge de unge, efter han havde læst en længere artikel om grønjakkerne i dagbladet Information. På det tidspunkt var voldelig racisme et nyt fænomen i Danmark, og Jens Olaf Jersild mente, at det var vigtigt, at den danske offentlighed fik kendskab til de unges baggrund, aktiviteter og synspunkter. Efter aftale med sin redaktør Lasse Jensen opsøgte Jens Olaf Jersild en klubmedarbejder i den lokale ungdomsklub og fik arrangeret et møde med tre grønjakker. Interviewet foregik over fem-seks timer, hvoraf to en halv time blev optaget. Ud over det faste honorar blev de unge trakteret med øl. Det redigerede indslag i Søndagsavisen varede omkring fem minutter og indeholdt flere stærkt, krænkende racistiske udtalelser:

A sagde bl.a.: "...Nordstaterne ville ha', at niggerne skulle være frie mennesker, mand, de er ikke mennesker, de er dyr, ikke, det er helt forkert, mand, det der skete. Folk skulle ha' lov til at holde slaver, det synes jeg ihvertfald. [...] niggere, de skulle være frie mennesker - mand, det er jo ikke mennesker, det er dyr [...] Du kan da bare, hvad er det det hedder - tage et billede af en gorilla, mand - og så kigge på en neger, det er den samme kropsbygning og det hele mand - flad pande og alt muligt mand [...] en nigger det er ikke et menneske - det er et dyr - det er andre fremmedarbejdere - også tyrkere og jugoslaver - hvad de så hedder alle sammen."

B sagde bl.a.: "Altså - det at de er perkere, dem kan vi ikke lide - vel - og så kan vi ikke lide deres mentalitet. -Det vi ikke kan lide, det er når de farer rundt i Zimbabwetøj og så snakker hula-hula-sprog ude på gaden [...] De sidder for narko alle perkere."

C sagde bl.a.: "Alt det narko de sælger - mand - det er halvdelen af befolkningen inde på Vestre - mand - det er dem, der sidder for narko." Ud over de unges udtalelser og holdninger indeholdt indslaget en række udtalelser fra klubmedarbejderen, som fortalte om de unges sociale baggrund og deres problemer med at komme ud af kriminaliteten.

Et par dage senere anmeldte Ålborgs biskop, Henrik Christiansen indslaget for at være racistisk. De tre grønjakker, Jens Olaf Jersild og Lasse Jensen blev tiltalt for at have overtrådt paragraf 266 b i straffeloven. Politiet, det vil sige, den offentlige anklager, mente, at alle fem personer havde udbredt racistiske udtalelser, og ifølge loven kunne det give bøde, hæfte eller fængsel indtil to år. Ved retssagen i Københavns Byret i april 1987 blev alle fem personer kendt skyldige. Jens Olaf Jersild og Lasse Jensen blev hver idømt fem dagbøder, svarende til henholdsvis 1000 og 2000 kroner, men de ankede straks dommen til Østre Landsret, som i juni 1988 erklærede sig enig i byretsdommen. Det samme gjorde Højesteret i februar 1989. Med hjælp fra Dansk Journalistforbund bragte Jens Olaf Jersild sin sag videre til Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg.

Racisme versus ytringsfrihed

Grønjakkesagen handlede om retten til frit at ytre sig. Men den handlede også om retten til beskyttelse mod nedværdigende og forhånende udtalelser på grund af race eller hudfarve. Med andre ord stødte to menneskerettigheder sammen i denne sag. I den danske grundlov står, at alle kan offentliggøre deres tanker - dog under ansvar for domstolene. Det sidste betyder, at andre love kan blive inddraget og i denne sag var det straffelovens racismeparagraf. I slutningen af 1980'erne viste dansk retspraksis, at det var meget sjældent, at nogle blev anklaget og dømt for racistiske udtalelser. Forklaringen kan være, at dommerne, politiet, politikerne og ikke mindst mange danskere mener, at det er vigtigere, at racismen kommer frem i lyset, fremfor at den udvikler sig "under jorden", fx i grupper, der mødes i hemmelighed og planlægger chikanerier og vold. Grønjakkerne forsvarer mente, at de unge var blevet revet med af begivenhedernes gang. De ville gerne gøre sig godt på tv. Derfor havde de givet deres udtalelser en ekstra tand. Desuden havde de troet, at alt var i orden, og at tv-journalisten ikke ville viderebringe udtalelser, som han vidste var i strid med loven.

Journalistens rolle

Jens Olaf Jersild og hans forsvarer mente ikke, at en journalist automatisk kunne drages til ansvar for andres udtalelser. Jersild sympatiserede på ingen måde med de unges holdninger, og indslaget var ment som et opråb til offentligheden om at forhindre racismen i at udvikle sig. Imod dette fremhævede anklageren, at Jersild ikke havde nuanceret indslaget og gennem modindlæg fået afbalanceret de racistiske synspunkter. Dermed havde Jersild medvirket til udbredelse af racisme. Det kom også til at stå i domsudtalelsen - altså selve dommen. I pressekrede gav dommen anledning til stor bekymring for journalisternes ytringsfrihed. For det første var Dansk Journalistforbund meget utilfreds med, at retten vurderede indslagets form og dermed journalistens måde at redigere og præsentere sit stof på. For det andet mente forbundet, at dommen ville lægge en kraftig dæmper på journalisternes handlefrihed, og at den kunne føre til, at journalisterne fremover ville udøve selvcensur i angst for at blive dømt på grund af andres ulovlige synspunkter.

Menneskerettighedssagen

Dommerne ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol havde en anden opfattelse af Jersilds rolle end det danske retssystem. De mente ikke, at indslaget gav et positivt billede af de unge og deres racistiske synspunkter, og at Jersild dermed kunne mistænkes for at ville hjælpe dem med at udbrede holdningerne til en større kreds. Journalistens ytringsfrihed i form af retten til at redigere sit stof vejede tungest, og Jersild vandt sin sag over den danske stat. Hvis grønjakkerne derimod havde klaget til Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg, havde de ikke vundet deres sag. Dommerne gav det danske retssystem ret i, at de unges udtalelser var racistiske og dermed strafbare.

Lovgivningen idag

Dommen i grønjakkesagen vakte glæde i nogle kredse og vrede i andre kredse. En del danske jurister var meget kritiske over for dommen fra Strasbourg og mente, at det burde have vejet tungere, at udtalelserne blev udbredt i tv-avisen, som ses af et betydeligt antal mennesker. Desuden mente de, at dommerne i Strasbourg burde have været mere tilbageholdende, da de ikke forstår nuancerne i det danske sprog. Siden Højesteret afsagde sin dom i 1989 er den danske lovgivning ændret inden for flere områder.

1. januar 1992 blev Medieansvarsloven ændret, så journalister ikke kan stilles til ansvar for andres udtalelser. I juli 1992 blev Den Europæiske Menneskerettighedskonvention indarbejdet i den danske lovgivning. Det betyder, at Konventionen er blevet en del af dansk ret og kan bruges i en dansk retssal på lige fod med de danske love.

Kilde: Hansen, Lene, Ditte Goldsmith (2007): Danmark på anklagebænken. Institut for Menneskerettigheder. [Hent bogen gratis her](#)

Du kan se indslaget fra TV-Avisen her:

<https://www.youtube.com/watch?v=Rd4RQTHPXqM&feature=youtu.be>

Afgørelsernes betydning

De to udvalgte sager fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol var begge med til at danne præcedens i relation til hhv. børns rettigheder og journalisters ansvar for andres udtalelser.

Overvej, og diskutér med din studiegruppe:

- Hvad har ændret sig siden de to sager om hhv. barnets ret til at blive hørt og ytringsfriheden – og hvad er det samme?
- Hvordan du tror, at lignende sager vil blive modtaget i dag?

[Du kan finde flere afgørelser fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol her](#)

Skriv dine overvejelser her:

